

NEGATIVNÍ DOPADY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Výkon trestu odnětí svobody je pro odsouzeného a ne jen pro něj samotného velkou zkouškou. Trest odnětí svobody vyvolává v každém odsouzeném jiné pocity a emoce a na jednotlivé odsouzené rovněž jinak působí. Jakýkoliv trest vyvolává v psychice člověka negativní emoční reakci. Může tedy například přivodit pocity slabosti, úzkosti, stavy napětí, poruchy chování i celkové psychické selhání, neboť se člověk nachází v obtížné životní situaci, která je pro něj neznámá, nejedlá-li se o recidivistu. Způsob, jakým bude odsouzený reagovat na výkon trestu odnětí svobody je závislý na jeho osobnosti, sociální a emoční zralosti, schopnosti zvládat nelehké situace na jeho dosavadní životní dráze (Černíková, 2008, s. 114).

Výkon trestu působí nejenom individuálně na odsouzeného, ale má i sociální dopady. V důsledku výkonu trestu odnětí svobody dochází k izolaci jedince a tím k zpřetrhání sociálních vazeb s rodinou, přáteli, v zaměstnání s kolegy a spolupracovníky a taktéž znemožnění uspokojování zejména sekundárních potřeb. Všechny tyto negativní následky mohou mít bezvýhradně podíl na změně životní dráhy kteréhokoliv jedince a v některých případech, mohou být do jisté míry i příčinou recidivy (Černíková, 2008, s. 114-115).

Ať už odsouzený vykonává krátkodobý nebo dlouhodobý trest odnětí svobody, spojuje je stejný následek, a to adaptace na život ve vězení, s čímž souvisí ztráta samostatnosti, iniciativy, sociálního cítění, úpadek schopností aj. Osoby, nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody si navyknu a přizpůsobí se poměrně jednoduchým pravidlům ve věznici mnohem snadněji, než pravidlům a nárokům široké společnosti, které se pro ně stávají složitějšími. Z čehož je patrné, že vězení minimalizuje potřebu jedince samostatně rozhodovat, zvýší jeho závislost na ostatních lidech a znesnadňuje jeho schopnost plánovat svou budoucnost mimo věznici. Návrat do společnosti je proto pro mnohé komplikovaný až nereálný (Vágnerová, 2004, s. 820).

Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody s sebou přináší mnoho negativních dopadů, které provází až na výjimky téměř všechny odsouzené. Pro odsouzeného představují značné překážky, které brání jeho úspěšné resocializaci, opětovnému začlenění se do společnosti a snaze dále vést řádný život. Vybrané negativní dopady budou podrobněji popsány v následujících podkapitolách.

1 Prizonizace

Prizonizaci označujeme za negativní jev, jehož příčinou je izolace jedince od okolního světa a uzavření s ostatními jedinci vykazující kriminální chování. Prizonizace se nevztahuje pouze k výkonu trestu odnětí svobody, přičemž se pojí i s dalšími zařízeními, které jsou ústavního typu. Obecně lze říci, že prizonizace zabraňuje úspěšné reintegraci odsouzeného do běžného života po výkonu trestu odnětí svobody a významně snižuje pravděpodobnost této reintegrace v důsledku osvojení si životního stylu ve vězení. Po nástupu do výkonu trestu si odsouzený začíná osvojovat a přebírat vězeňská pravidla a postupem času se z něj stává plnohodnotný vězeň. Souhrnně bych pojem prizonizace označil za jev, který příčinou dlouhodobé nebo opakované izolace od společnosti zabraňuje úspěšné a bezproblémové resocializaci jedince do společnosti (Vágnerová, 2004, s. 820).

Prizonizace sestává ze dvou základních složek, jimiž jsou institucionalizace a ideologizace. **Institucionalizace** je vyznačována jako výsledek, kdy se vězeň sžije s vězeňským životem a navykne si na způsob života ve vězení, který je vysoce organizovaný a je spojen se ztrátou iniciativy a samostatnosti. U vězně se projevují změny v chování, jeho postojů, ztrácí schopnost samostatně rozhodovat a plánovat, což pak může vést až k úplné lhostejnosti. Jedinec se nezaměřuje na budoucnost, ale žije ze dne na den. **Ideologizace** znamená přijetí a adaptování se na vězeňské prostředí. Jedinec se uzpůsobí normám, hodnotám a názorům, které jsou typické pro toto kriminální prostředí. Zpočátku k těmto normám a hodnotám přistupuje jedinec neochotně a akceptuje je jen z povinnosti, ovšem po nějaké době se s nimi může zcela ztotožnit. Charakteristickým znakem je přijetí vězeňského slovníku. Tím, že jedinec začne akceptovat vězeňské prostředí a vše, co je s ním spojené, může brát jako podporu, že je součástí kriminální komunity. Ačkoliv je účelem výkonu trestu odnětí svobody

zabránit jedinci v páchání další trestné činnosti, je to právě vězení, kde se jedinec setkává s dalšími jedinci s kriminální minulostí, dochází zde k výměně informací, vězni se zdokonalují ve svých kriminálních dovednostech a v některých případech může docházet k plánování dalších zločinných aktivit (Černíková, 2008, s. 119-122).

2 Nezaměstnanost

Zaměstnání je jedním z významných faktorů, který napomáhá úspěšné resocializaci odsouzeného. Zaměstnání představuje pro člověka značnou hodnotu. Je to faktor, který ovlivňuje sociální hodnocení a posuzování daného jedince ostatními lidmi. Zaměstnání je pro odsouzeného podpůrný prvek, díky němuž má šanci zvládnout složitý proces resocializace (Tomášek, 2017, s. 80).

Již v samotném výkonu trestu odnětí svobody mají odsouzení možnost pracovat. Zaměstnání pomáhá k vybudování pracovních návyků, zvyšování kvalifikace a zlepšení dovedností a schopností, které budou zcela jistě přínosem pro uplatnění na trhu práce. Uvězněná osoba má možnost určité seberealizace a posílení sebevědomí, o které v důsledku uvěznění přichází. Zaměstnání funguje jako nástroj ke snížení recidivy, významné je pro odsouzeného i možnost hradit alespoň částečně způsobenou škodu, která vznikla trestnou činností. Odsouzení mají možnost pracovat v prostorách samotné věznice a podílet se na vnitřním provozu, například prací v kuchyni, prováděním úklidových a údržbových prací, dále mohou vykonávat vlastní manuální práce jako šití, dřevovýroba apod., a v neposlední řadě mohou pracovat na pracovištích mimo věznice a vykonávat zejména stavební a montážní práce, sklářskou výrobu,

kompletaci elektronických výrobků, úklid veřejného prostranství aj. Cílem zaměstnávání odsouzených je nadále zvyšovat vzdělávání a pracovní kvalifikaci odsouzených a pomoci jim tak k lepšímu uplatnění na trhu práce (www.vscr.cz).

Propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody patří mezi rizikovou skupinu, která je ohrožena nezaměstnaností. Každý jedinec ve výkonu trestu odnětí svobody má záznam v evidenci Rejstříku trestů a tuto osobu nazýváme jako osobu znevýhodněnou na trhu práce. Hledání zaměstnání je pro drtivou většinu propuštěných osob velmi komplikované. Mezi nimi

a potenciálním zaměstnavatelem stojí několik překážek, které je třeba překonat k získání potřebného zaměstnání (Vágnerová, 2004, s.731).

Jednou z nejčastějších překážek je záznam v Rejstříku trestů. Jedná se o první "viditelnou" překážku, kterou zaměstnavatel odhalí, v případě, že záznam vyžaduje a který je podmínkou vůbec k tomu, aby byl jedinec pozván k pracovnímu pohovoru. Proč je však záznam v Rejstříku trestů považován za největší překážku? Již ze samotné podstaty lze říci, že jakmile

zaměstnavatel obdrží záznam, ve kterém je zaznamenána kriminální minulost propuštěného, se již v tento okamžik stává uchazeč o zaměstnání nedůvěryhodným a nepřizpůsobivým

a zaměstnavatel nemá o daného jedince zájem, aniž by s ním navázal osobní kontakt a poskytl

tak příležitost k obhájení či vysvětlení trestné činnosti. Šance těchto osob jsou zmařeny, aniž by mohly zaměstnavateli ukázat svoje schopnosti, dovednosti a kvalifikaci. Z tohoto důvodu se propuštěné osoby ani nepokusí ucházet o zaměstnání, jestliže zaměstnavatel v požadavcích uvádí zmiňovaný záznam z Rejstříku trestů, protože zkrátka nevěří, že by danou pracovní pozici mohly získat (Tomášek, 2017, s. 84).

Každý zaměstnavatel od svých zaměstnanců požaduje dostatečnou kvalifikaci, vzdělání či několikaletou praxi v oboru a právě tyto atributy u propuštěných osob často chybí nebo nejsou

splňovány v požadované míře. S touto překážkou úzce souvisí problém s komunikací. Ať už při jednání s potenciálním zaměstnavatelem nebo s úřady je nutné, aby člověk byl vybaven komunikačními dovednostmi a byl schopen smysluplné konverzace. V důsledku uvěznění a částečné izolace od společnosti o tyto dovednosti odsouzené osoby přicházejí, jelikož nejsou

nuceny používat bohatou slovní zásobu, jako je tomu v běžném životě mimo vězení (Tomášek, 2017, s. 99).

Během výkonu trestu odnětí svobody dochází u odsouzených ke ztrátě pracovních návyků. Příznivé pracovní návyky mohou být zárukou k nalezení a hlavně udržení si zaměstnání. Odsouzení během uvěznění dodržují stanovený řád věznice a mimo něj nejsou nuceni k jiným

aktivitám a činnostem, díky nimž by si osvojily a udržovaly pracovní návyky. Nedostatek pracovních návyků je spojován s dlouhodobějšími tresty odnětí svobody. Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody může být pro jedince obtížné adaptovat se a dodržovat stanovený režim daný zaměstnavatelem a potýkat se s každodenní rutinou, která se váže na proces začleňování se zpátky do společnosti. Pro některé propuštěné je hledání zaměstnání ztráta času a nejsou ochotni pracovat, což je také samo o sobě překážkou. Týká se to především těch jedinců, kteří i před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody zakládali svoje živobytí spíše na trestné činnosti a zisků z ní, než z legálních příjmů (Tomášek, 2017, s. 97).

Zaměstnávání propuštěných osob z výkonu trestu je specifické téma. Každý zaměstnavatel má

právo vybrat si své zaměstnance. Zaměstnavatel potřebuje zaměstnance, kteří budou pro společnost přínosní, loajální, budou schopni pracovat samostatně a zodpovědně. Ovšem drtivá

většina zaměstnavatelů má k zaměstnávání propuštěných osob z výkonu trestu výhrady. S uvedenými překážkami korespondují i důvody, které vedou zaměstnavatele k nepřijetí těchto osob do pracovního poměru.

Nejvíce uváděným důvodem je již zmiňovaný záznam v Rejstříku trestů, který dokládá skutečnost o spáchání trestné činnosti. Na záznam v Rejstříku trestů se váže i obava zaměstnavatelů z možných potíží a problémů, které by mohly nastat po přijetí propuštěných osob z výkonu trestu. Zaměstnavatelé jsou vůči propuštěným osobám skeptičtí a nemají k nim

důvěru, z čehož vyplývá i další postoj zaměstnavatelů, podle nichž jsou tyto osoby nespolehlivé, nemají zájem pracovat a nemají dostatečné pracovní návyky (Tomášek, 2017, s. 95).

Ovšem ne všichni zaměstnavatelé mají se zaměstnáváním bývalých vězňů problém. Velký poměr zaměstnavatelů dokonce uvítá jejich zájem o práci, protože se jim například dlouhodobě nedaří zaplnit volná pracovní místa, o které lidé nemají běžně zájem. Propuštěným jsou v drtivé většině nabízeny manuální práce a nacházejí uplatnění zejména v oborech, jako jsou stavebnictví, strojírenství, úklidové služby, dopravní služby, průmyslová výroba, montážní služby, gastronomie, automobilový průmysl a další (Tomášek, 2017, s. 106). Na základě uvedených oborů lze spatřit fakt, že zaměstnavatelé nemají k osobám s kriminální minulostí přílišnou důvěru, a proto bychom našli jen hrstku zaměstnavatelů, jenž by byli ochotni jim nabídnout uplatnění například ve finančnictví, marketingu, administrativě,

manažerské a vedoucí pozici apod.

Nalezení uplatnění na trhu práce bezprostředně po propuštění snižuje pravděpodobnost recidivy, než jako je tomu u propuštěných, jimž se dlouhodobě nedaří najít trvalé zaměstnání. V těchto případech je větší pravděpodobnost, že daný jedinec bude nadále pokračovat v páchaní trestné činnosti. Zaměstnání je tedy jedním z faktorů, jenž napomáhá úspěšné resocializaci (Tomášek, 2017, s. 80).

Proč je nalezení uplatnění na trhu práce pro propuštěného z výkonu trestu důležité? Zaměstnání představuje jak pro propuštěného, tak i dosud neodsouzeného jedince zdroj legálních příjmů. Pravidelný příjem umožňuje lidem pokrýt náklady na život, bydlení, stravu a napomáhá k vyrovnání dluhů a exekucí. Díky zaměstnání se propuštěný zapojuje do společnosti, vyvolává v člověku pocit, že někam patří, může posílit sebevědomí a přináší pozitivní postoje k sobě samému, například z přijetí pracovním kolektivem, zvyšování své kvalifikace a rozšiřování svých dovedností a znalostí. Pravidelné chození do zaměstnání podporuje rozložení času a pomáhá k nastolení režimu pro zvládnutí povinností souvisejících s běžným životem. Zaměstnání je rovněž ideální místo pro navazování nových kontaktů včetně vztahů s lidmi s nekriminálním chováním. Pracovní kolektiv, ale i jiné osoby, se

kterými přichází propuštěná osoba do styku, mohou mít pozitivní vliv a jít propuštěnému příkladem a pomoci mu tak se získáním společensky příznivých vzorců chování (Tomášek, 2017, 81-82).

3 Bezdomovectví

Bezdomovectví je dalším z negativních dopadů, se kterým se mohou potýkat osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Bezdomovcem rozumíme osobu bez domova, jenž nemá možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší. Bezdomovectví lze označit za výsledek generalizovaného psychosociálního selhání, který se pojí se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské významnosti. Příčiny bezdomovectví jsou různé. U již trestaných je hlavní příčinou ztráta bydlení jako následek uvěznění, přičemž tyto osoby během

pobytu ve výkonu trestu nemají možnost hradit náklady na byt či dům, ve kterém bydlely před nástupem do vězení, dále ztrácí vazby a kontakty s rodinou a jejich blízkými, k nimž by se mohly vrátit nebo by jim mohly pomoci s nalezením nového bydlení. Velmi častá je i situace, kdy osoby neměly zajištěné sociální zázemí ani před uvězněním. Za těchto podmínek se osoba vracějící se z vězení automaticky zařazuje do role bezdomovce, kterou je však velmi složité překonat či změnit a bez cizí pomoci téměř nereálná. U propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody je tedy bezdomovectví následkem chybné resocializace, kdy nejsou jedinci schopni adaptovat se na běžné podmínky a samostatný život (Vágnerová, 2004, s. 748).

Lze konstatovat, že po propuštění rozlišujeme tři situace bydlení, a to stabilní, perspektivní, které je zajištěno rodinou odsouzeného nebo jím samotným, dále žádné, formální, což znamená, že odsouzený skončí bez přístřeší na ulici a v neposlední řadě se jedná o situaci nestabilní, nejistou, nestálou, kdy v těchto případech nemají odsouzení žádné nebo mají nestálé a nejisté bydlení, ale nekončí bez střechy nad hlavou. V takovém případě většinou využívání možnosti přechodného bydlení u svých známých a přátel (Drahý et al., 2018, s. 53).

I když má jedinec zajištěné bydlení, po propuštění mohou nastat situace, za kterých o ně přichází a může se dostat do role bezdomovce. Je-li jedinec odsouzen k dlouhodobějšímu výkonu trestu, je pravděpodobné, že může dojít k ukončení nájemní smlouvy, narůstání dluhů a z toho vyplývající neschopnost placení, dále během pobytu ve vězení se stav bydlení a jeho vybavení může stát nevyhovujícím a nelze jej nadále využívat, například z důvodu zajištění údržby, nepřítomnosti elektřiny, vody apod. Jedinec rovněž může přijít o střechu nad hlavou,

jestliže se jeho bydlení nachází v rizikovém prostředí, do kterého se již nechce vrátit, jedná se zejména o lokality, v jejichž obvodu je běžné antisociální, asociální a kriminální chování. Ztrátu bydlení mají na svědomí rovněž konflikty v místě bydlení, ať už v podobě narušování mezilidského soužití nezákonným nebo násilným chováním vůči osobám vyskytujícím se v okruhu bydlení, tak i známé trestné činnosti pachatele v okolí svého bydlení (Drahý et al., 2018, s. 56).

Osoba, která prošla výkonem trestu a důsledkem toho přišla o střechu nad hlavou, dříve či později přijímá a sžívá se s životním stylem bezdomovců. Vlivem bezdomovectví ztrácí základní kompetence, které jsou nutným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. Jejich schopnosti bývají sníženy a nedovedou se odpovídajícím způsobem orientovat ve světě. Zároveň se nedovedou poučit z předchozích zkušeností, využívají takový způsob chování, jenž jim je blízký a připadá jim vhodný jen proto, že jej používali vždycky. Často neumí prosadit svá práva a v drtivé většině je ani neznají. Kdykoliv se dostávají do náročnější situace, selhávají. Rovněž u nich zaostává rozvinutí volných vlastností. Nejsou nuceni k účelnějšímu projevu, nemají dostatečnou odolnost a vytrvalost k získání přijatelnějšího způsobu života, který je pro ně až příliš náročným úkolem, který nejsou schopni zvládnout. Každodenní rutina je založena na maximálním zjednodušení a stereotypu. Jedná se o životní styl bez řádu a absence dodržování sociálních norem a měřítek. Pokud by měl mít jejich život řád, musel by jim ho někdo pomoci vytvořit, a navíc by nesměl mít větší požadavky, jelikož osoby bez domova jsou zpravidla neschopné zvládnout i běžné nároky a jejich častou obrannou reakcí bývá přežívání (Vágnerová, 2004, s. 749-750).

U osob bez domova nastávají změny v oblasti potřeb a jejich uspokojování. Lidé bez domova mívají odlišné a častěji neuspokojené potřeby, na něž v důsledku nepříznivých zkušeností rezignují. Bezdomovectví bezprostředně dopadá na potřebu jedince získávat nové zkušenosti. Ocitnutí se bez domova představuje značné selhání a nabytí nové zkušenosti postrádá smysl, dokonce v této situaci bývá považována za obtěžující. Potlačena je i potřeba citového vztahu a bezpečí, která nebývá uspokojována. Bezdomovec obvykle nemá žádné stabilní a spolehlivé

citové vazby, stejně tak je tomu i s jistotou soukromí domova. Takové strádání zapříčiní otupělost a emoční deprivaci z nedostatku kvalitního domova a spolehlivého fungujícího vztahu a může vést k úplnému vyhasnutí této potřeby. Potřeba seberealizace bývá rovněž utlumena nebo zcela schází. Sociální selhání v podobě ztráty domova je tak velké, že bezdomovec nemá žádnou naději na lepší postavení v budoucnosti. S tím souvisí nízké sebevědomí a sebeúcta. Bezdomovce provází neschopnost o něco usilovat a nemají žádná

očekávání. Jejich pozornost se upíná pouze na nejbližší konkrétní cíle, s čímž souvisí zapření potřeby otevřené budoucnosti. Nemají žádné plány, neuvažují o budoucnosti a jsou schopni uvažovat jen v krátkém časovém horizontu. Přístup, jakým se staví k životu, souvisí s neschopností řešit vlastní život jiným způsobem (Vágnerová, 2004, s. 750-753).

Lidé bez domova jsou označováni za nestandardní osobnosti, pro které je typické odmítání hodnot a norem široké společnosti. Pravidla a normy, které upravují chování a vzájemné vztahy mezi lidmi, buď nechápou, nebo nejsou schopni se jimi řídit, z čehož vyplývá upřednostnění asociálního způsobu života. Pro život bezdomovce, jenž se ocitl na pokraji společnosti tyto normy ztrácejí význam. Svým nepřijatelným způsobem chování a neschopností respektovat daná pravidla se staví do role, kdy jsou pro společnost sociálně neúnosnými. Což je příčinou toho, že bývají odmítáni a to má ve většině případů za následek další sociální propad (Vágnerová, 2004, s. 754).

4. Odloučení od rodiny

Rodina představuje pro jedince vracejícího se zpět na svobodu záchytný a podporující faktor, který napomáhá pozitivní resocializaci po propuštění z vězení. Úlohou rodiny je poskytnout propuštěnému zázemí, čímž svým způsobem zastupuje subjekty postpenitenciární péče. Rodina napomáhá s převýchovou odsouzeného a jeho znovuzачleněním do běžného života. Vztahy nejen rodinné, ale i přátelské jsou křehké, a jestliže jsou narušeny, velmi obtížně se obnovují (Šándorová a Sychrová, 2017 s. 50)

Vliv stabilní rodiny je nezbytný i během penitenciárního procesu. Program zacházení a zvláště oblast utváření vnějších vztahů napomáhá odsouzenému udržet přijatelné sociální vazby s okolím a přispívá k přípravě na soběstačný život po propuštění. Do těchto aktivit je třeba zapojit zejména ty jedince, kteří jsou odsouzeni k dlouhodobějšímu trestu. Cílem je tedy

udržet a posílit sociální vazby odsouzeného se svými blízkými. Děje se tak prostřednictvím návštěv a styky odsouzeného s rodinou ve vězení či přerušení trestu za účelem návštěvy rodiny. Odsouzení mají dále možnost udržovat kontakty s rodinou prostřednictvím dopisů a telefonních hovorů. Rodina je jedním z největších motivačních činitelů pro odsouzené.

Rodina přináší odsouzenému podporu, pocit jistoty, bezpečí a zázemí, odsouzený má možnost někomu důvěřovat, svěřit se, odsouzený má možnost stýkat se s lidmi z nekriminálního prostředí a rodina mu může poskytovat informace o dění mimo vězeňské prostředí (Šándorová a Sychrová, 2017 s. 57).

Nejen odsouzený, ale i jeho rodina a blízcí prochází nelehkou situací, jestliže je rodinný příslušník odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody. Pro obě strany to znamená nutnost vypořádat se se změnami, které významně naruší vazby mezi nimi. Problém vyvstává v okamžiku propuštění z výkonu trestu, kdy má odsouzený nereálná očekávání. Odsouzený předpokládá, že fungování rodiny a její zvyklosti zůstaly nezměněny a s případnými změnami

se pak těžce vyrovnávají. Problémy se nevyskytují pouze v partnerských vztazích, ale i ve vztazích s dětmi. Člověk, který setrval určitou dobu ve vězení a byl propuštěn, může mít problémy ve výchově svých dětí, neboť děti jej už nemusí uznávat jako autoritu. Pro rodinu představuje odsouzení rodinného člena zejména ztrátu kontaktu a narušení vazby u partnerů či

manželů, ztrátu kontaktu a narušení vazby s dětmi, ztrátu příjmu, jestliže předtím uvězněný přispíval do rodinného rozpočtu, nové náklady spojené s návštěvami odsouzeného a rovněž také stigma, které nepostihuje samotného odsouzeného, ale přenáší se i na členy rodiny, a to zejména v mínění místního společenství, zaměstnání a u dětí do prostředí školy (Šándorová a Sychrová, 2017 s. 61).

Pro jedince, který opouští věznici bez podpory rodiny, může být návrat do společnosti značným problémem, který bez pomoci rodiny a blízkých nemusí překonat. Absence stabilního rodinného zázemí ztěžuje proces resocializace a úspěšnost výchovných programů. Je velmi pravděpodobné, že bez podpory rodiny se jedinec opětovně vrátí ke kriminálnímu chování (Šándorová a Sychrová, 2017 s. 62).

5. Stigmatizace

Vykonání trestu odnětí svobody představuje zejména pro prvotrestaného a prvovězněného velmi závažný životní zlom. Uložení takového trestu je projevem odmítnutí určitého chování. V důsledku výkonu trestu odnětí svobody se projevuje další negativní dopad, kterým je zavržení člověka, který se choval v rozporu s právními normami, a proto je vyloučen ze společnosti. Jedinec, který byl odsouzen a umístěn do příslušné věznice, získává tzv. nálepku kriminálního. Tato nálepka představuje závažné sociální stigma. Velmi nepříznivé je, že nálepka jedinci zůstává i tehdy, když si odpyká svůj trest a vrací se zpátky do společnosti (Fischer a Škoda, 2009, s. 181).

Pobyt ve vězení tedy představuje sociální stigma, kterého se nelze snadno zbavit a očistění jedince v tomto ohledu je velice složité. Společnost není ochotna trestané lidi mezi sebe opětovně přijmout a i bez jakýchkoliv předchozích zkušeností od nich očekávají negativní chování. Propuštění jedinci si těžko získávají důvěru ostatních, bývají častokrát odmítáni a setkávají se s nepochopením. Všeobecně jsou velmi nepříznivě posuzováni a lidé na ně nahlíží skrze prsty (Vágnerová, 2004, s. 824).

Laická veřejnost má za to, že si nezaslouží žádné zvláštní zacházení, ohledy ani pomoc,

protože si svou situaci zavinili sami. Kromě toho nevěří, že by se mohli napravit a žít přijatelným životem. Udělená nálepka kriminálního ztěžuje člověku adaptovat se na život na svobodě, příkladem je hledání zaměstnání a ubytování, přičemž kvůli nálepce se jedná o velmi těžký úkol. Negativní posuzování od okolí je častokrát předpokladem k fixaci nežádoucího způsobu chování a v některých případech může vyústit až v celoživotní kriminální kariéru těchto lidí (Vágnerová, 2004, s. 826).

Situaci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody nenapomáhá ani skutečnost, že nejsou schopni navozovat a udržovat trvalejší vztahy. Již od útlého dětského věku mívají narušené vztahy s lidmi. Většina propuštěných je svobodných nebo rozvedených a nemají stabilní rodinné zázemí. Jestliže mají nějaké partnerské vztahy, jedná se spíše o náhodné nebo

krátkodobější známosti. O dlouholeté přátele přicházejí v důsledku uvěznění, a proto se setkávají s lidmi podobného postavení. Pokud mají děti, obvykle se o ně nestarají, nejeví o ně zájem a často neplatí výživné (Vágnerová, 2004, s. 826-827).

6 Závislost

Ačkoliv je vězeňské prostředí přísně střežené, je to místo, v němž se odsouzení mohou dostat do kontaktu s drogami. U vězňů, kteří i v civilním životě zneužívali drogy, je pravděpodobné, že je budou vyhledávat a konzumovat i v prostorách věznice. Na druhou stranu osoby, které dosud nepřišly do kontaktu s drogami, mohou s nimi ve vězení získat svou první zkušenost. Pro většinu odsouzených je typické, že nejsou schopni vyrovnat se se zátěží, frustrací, tlakem na dodržování stanovitého režimu ústavu, samotným faktem odnětí svobody apod. Část odsouzených proto hledá způsob, jak uniknout napětí a bránit se těmto tlakům. Drogy jim tedy poskytují potřebnou alternativu a zaujímají tak přední místo v jejich hodnotovém systému (Černíková, 2008, s. 136).

Z užívání drog přímo ve vězení vyplývá několik rizik, které jsou s jejich užíváním spojené a prolínají se i do života mimo vězení. Z bezpečnostního hlediska se jedná zejména o to, že některé drogy mohou vyvolat nepředvídatelné, agresivní chování vězňů, dále může dojít k poškození zdraví včetně rizika přenosu HIV nebo žloutenky. Užívání drog narušuje kázeň a pořádek a má negativní dopad na ostatní vězně. Významným problémem je, že drogy mohou mít negativní dopad na psychiku člověka a mohou tak zapříčinit poškození osobnosti. Konzumace drog rovněž výrazně snižuje výchovné působení na vězně (Matoulek a Sejkorová, 2011, s. 154).

Příčiny zneužívání drog a závislosti se nikterak neliší od života na svobodě a ve vězení. Mezi nejčastější však patří již samotný vytvořený návyk, skupinový tlak být jako ostatní, snaha zbavit se tíhy problémů, úzkosti, strachu, únik z reality, dále také vyvolání neobvyklých zážitků, adaptační problémy, ale i pocit nudy. (Černíková, 2008, s. 138). Následky závislosti na drogách se vyznačují především negativními dopady na život, finančními problémy a trestnou činností. (Drahý et al., 2018, s. 93).

Po propuštění na svobodu je jedinec vystaven velkému tlaku ze strany společnosti. Jedinci jsou vystavováni zodpovědnosti a nárokům prostředí, které jsou na ně po opuštění věznice kladeny. Společnost od nich očekává bezproblémový a přijatelný způsob života a vyřešení všech potřebných záležitostí. Někteří jedinci nedokážou zvládnout všechen tlak, jemuž jsou

vystaveni, nejsou vnitřně připraveni na adaptaci do běžného života, navíc se cítí společností natolik stigmatizováni, že se dostávají pro ně do neřešitelné situace a jediným východiskem a nejjednodušším řešením je odklon k alkoholu a drogám (Vágnerová, 2004, s. 824).

Závislost na různorodých látkách způsobuje, že jedinec ztrácí veškeré dosavadní zázemí, které měl, své společenské postavení, schopnosti účinně řešit zátěžové situace a v mnohých případech i úplnou rezignaci. Následkem závislosti se nevyhnutelně staví na okraj společnosti, přičemž je ohrožen dalšími negativními jevy, které mohou mít osobnostně zničující charakter (Vágnerová, 2004, s. 825).